

Дикі карти – у грі

Ірина ВИШНЕВСЬКА,
аспірант Інституту світової
економіки і міжнародних
відносин НАНУ

Дикі карти (Wild Cards) розглядаються в тісному переплетінні з прогнозами на майбутнє. Дж. Дейтор порівнює їх із цунами, такими раптовими та руйнівними є наслідки їх дій. С. Стіл та Дж. Рокфеллоу трактують дикі карти як подію з низькою ймовірністю виникнення, однак із неймовірно потужним впливом, якщо вона трапиться. Дж. Петерсен, С. Мендоса та інші переконані, що дикі карти іноді можна передбачати. Виходячи з цього, важливим завданням є виявлення їх ранніх ознак задля здійснення превентивних заходів. Практика сучасних інформаційно-технологічних можливостей у синтезі з явищем диких карт дає змогу стверджувати про ймовірність невітшного майбуття для Європи в разі використання Сполученими Штатами методу «дестабілізаційної зміи».

Однак американській гегемонії становить загрозу нова потуга, яка має шанс розділити з Китаєм управління світом. Номінант на Нобелівську премію В. Шива про новітню зброю говорить: «Ця зброя потужніша, ніж атомні бомби чи інші примітивні види озброєння». Отож, із кожним днем удосконалюється хитромудрість Homo sapiens у режисуванні майбутнього. Долю держави незабаром доведеться розглядати як електричний пристрій без гарантійного терміну, який, за бажанням, можна вивести з ладу, підключивши його, наприклад, не до тієї фази. Майбуття стає рукотворним, для нього сценарії пишуться, ролі розподіляються; народ виступає і як маріонетка зброя, і як глядач, для якого місця визначені: комусь у перших рядах, для інших – на галерці.

«Хто говорить нам, що «нормальне» майбутнє існує? – запитує Е. Хільтунен. – Наші розумові сприйняття і фільтри обмежують нашу здатність бачити всі можливі спроектовані варіанти майбутнього. Це насправді принадно назвати події або непридатними для нашої моделі розумової інтерпретації або «неможливими», чи такими, що мають низьку ймовірність відбутися в майбутньому». Однак, Л. Абер радить для запобігання сліпоті в передбаченні змін, по-перше, зухвало шукати сигнали там, де ніхто не шукав їх раніше; по-друге, ніколи не го-

ворити ніколи відносно майбутнього.

За даними Інституту майбутнього, справа диких карт – не передбачити результат, а розширити периферійне бачення загального спектру можливостей, пропонувати ширший контекст, за допомогою якого розглянути основні прогнози та підготуватися до несподіванок. Дж. Петерсен у статті «Як «дикі карти» можуть змінити наше майбутнє» від травня-червня 2009 р. вказав на низку ним передбачених сценаріїв диких карт, а також на ймовірність здійснення тих, які ще не відбулися на той час. Зокрема, науковець наводить приклад із новим Чорнобилем. Згадавши техногенну катастрофу в Японії 2011 р., розумієш важливість урахування диких карт для превентивних заходів. Події 11 вересня також не були фактором раптовості з огляду на попередження експерта з тероризму Б. Дженкінса, який обговорював питання про можливість повітряних атак терористів-смертників, а також прогнозиста М. Цетрона, який вказав на Всесвітній торговий центр як можливу мішень з точки зору терористів.

Варто розрізнити дикі карти та слабкі сигнали. Слабкі сигнали дають нам натяки на можливі події та тенденції, вони є ніби малими отворами від замкової щілини, заглянувши в яку можна побачити кімнату майбутнього. Озираючись назад, бачимо можливість вловити сигнали-

підказки на майбутні тренди. Дикі карти – це несподівані події, що трапилися або можуть трапитися; сценарії диких карт – наші образи майбутнього стану, в якому нереальна неочікувана подія отримує домінуючий ефект.

За статистикою, ми знаходимося в оточенні 80% інформаційного шуму, і лише 20% – потрібної інформації (слабкі сигнали). У кут нашого зору (див. рис. 1) потрапляють слабкі сигнали (пурпурова лінія в куті a), однак зазвичай ми їх не помічаємо внаслідок інформаційного шуму, який упритул підводить до сильних сигналів, коли вже запізно протидіяти. Це те ж саме, що «закривати ворота після того, як кінч поніс» (Дж. Петерсон). Подія диких карт (точка Q) «може створити поворотні моменти в еволюції певного курсу або соціальної системи» [1, Р. 203].

Чи існують наразі слабкі сигнали, які вказують на можливість сценаріїв «диких карт» на глобальному рівні? Оскільки Сполучені Штати стоять на чолі су-

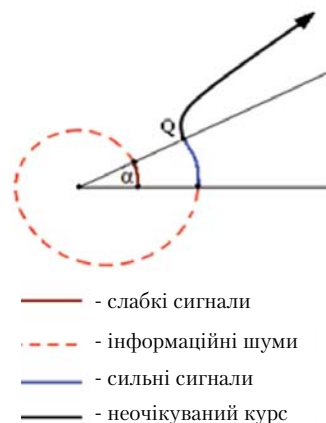

Рисунок 1

часної міжнародної системи, то доцільно зупинити увагу на подальшому їхньому розвитку. США можуть бути наддержавою ще тривалий час, однак навряд чи завжди. Це твердження можна пояснити графічно. Позначимо нинішній центр сили (США) точкою O . Ця сила задає напрямок руху системи міжнародних відносин, що графічно зображено у вигляді рівнокутної спіралі. Незважаючи на безкінечне число витків рівнокутної спіралі, довжина дуги логарифмічної спіралі відносно довільної точки A (нова потуга) – кінцева.

Рівнокутна спіраль буде котитися без ковзання по дотичній AB . Полюс спіралі O рухатиметься під прямим кутом до OA і, зрештою, потрапить у точку B . А дуга AO прокотиться без ковзання за рахунок себе – по AO (див. рис. 2).

Спіральний вихор Фібоначчі також нескінченно розкручується ззовні від центра, проте в кінцевому результаті досягає свого початку і в цій точці або зупиняється, або створює абсолютно новий вихор, що обертається в протилежному напрямі, ніж попередній.

Якщо розглядати гегемонію США аналогічно з процесами спірального вихору Фібоначчі, то можна побачити, що американці мають лише два варіанти: або «затухнути», або започаткувати новий (в іншому напрямку) спіральний вихор зі старим центром сили. Без сумніву, Сполучені Штати оберуть другий варіант. Тому наразі є

Рисунок 2

нагальним визначення найоптимальнішого сценарію розвитку у взаємозв'язку із запущеними механізмами стратегій, які в принципі не повинні бути на поверхні, оскільки це є державною таємницею гегемона. І хоча метод екстраполяції не може дати позитивних результатів для встановлення трендів майбутнього в середньо- і довгостроковій перспективі через призму сучасних подій, однак А. Тойбні, аналізуючи історичні долі різних цивілізацій, звертає увагу на точки біфуркації, де таке правління на декілька століть визначало хід розвитку великих держав. У такому разі доцільною є побудова моделі еволюціонуючих систем – імовірної функції ентропії $\sum p_i \log p_i$. Ентропія вказує на ступінь невпорядкованості складових у системі, чим вища ентропія і, відповідно, хаотичність, тим більш безликими стають ці складові. На етапі прогнозування майбутнього стоїть завдання зменшити рівень ентропії шляхом упорядкування рядів інформації, відсіювання непотрібного шуму, окреслення пріоритетів, ризиків та іншого.

Ентропія – випукла вверх функція розподілення ймовірностей елементів. Якщо $X, Y, \dots, Z, R$ мають однакове розподілення ймовірності, то це можна записати таким чином: $F(X) = F(Y) = \dots = F(Z) = F(R)$. Чим більше зростає ймовірність одного елемента, тим менш можливими стають інші. У кінці 2011 р. Сполучені Штати оприлюднили зміну свого вектора – перенесення центра уваги на АТР, тобто, із Заходу – на Схід. Як трактував Парето, вибір певної точки на шкалі

переваг позбавляє цінності всі інші точки. Якщо вибір зроблено, всі інші комбінації можна не брати до уваги, концепція альтернативного вибору втрачає сенс. Наявна інформація про зміну вектора США зменшує ступінь ентропії на структурному та інформаційному рівнях. На рівні інформації такий вектор можна було передбачити, він є закономірним явищем з огляду перспективності цього регіону та, насамперед, з огляду на необхідність змінити вектор напрямку Сполучених Штатів, розкрутивши нову спіраль, інакше на старих засадах США втрачають гегемонію. А ось на структурному рівні від країни-гегемона можна було очікувати значно вищих результатів. Заява про зміщення вектора на Схід – в АТР – вказує, що американці будуть оперувати методами «шаблонів», «кальок».

Знаючи вектор руху США в АТР, важливим є встановлення причинно-наслідкового зв'язку такого рішення. Шляхом аналізу суцільної вибірки інформації можна дійти висновку, що другий рівень необхідності такої політики (перший рівень – необхідність зміни напрямку) викликаний кількома причинами. Не можна відхилити побоювання США щодо можливості домінування в цій ойкумені Китаю, котрий упритул підходить навіть до Австралії, придивляючись до сусідів: Вануату, Нової Каледонії, Соломонових Островів, Східного Тимору, Індонезії, Папуа-Нової Гвінеї. До речі, відстань від австралійського острова Боігу до Папуа-Нової Гвінеї – усього 5 км.

Побоюючись могутності КНР, США посилюють свій вплив у західному та південному напрямках АТР, включно зі стратегічно важливим Південно-Китайським морем, яке китайці вважають своєю суверенною територією, і через яке пролягає найкоротший шлях із Піднебесної, Японії, Росії до Сінгапурської протоки. Оскільки китайська економіка на 80% залежить від нафтових поставок із Близького Сходу, то Азійсько-Тихоокеанський регіон становить інтерес для Піднебесної, тому ж бо й акцентується увага на посиленні військово-морських сил КНР, які, на думку експертів, будуть у змозі до 2016 р. здійснювати активні операції не тільки в районах Японії, Нової Гвінеї, Індонезії, а й Каролінського та Маріанського архіпелагів, що входять до сфери впливу Австралії.

Тут варто відзначити проблему демографічного фактора та прогнозів на майбутнє. Науковий співробітник Інституту національних стратегічних досліджень із Університету національної оборони США Дж. Саймон доводить, що значимість країн ЄС для США в Північноатлантичному альянсі різко падає; у перспективі буде обмежена колективна здатність розгортати сили швидкого реагування внаслідок демографічних змін. Очікується, що у 2050 р. північноамериканське населення (включно з Канадою) становитиме 5,2 %, тоді як кількість китайців становитиме 15,7%. Щоправда, вищим, ніж у КНР буде демографічний показник Індії – 16,8% світової спільноти. Найбільш вірогідно, що стратегічний

партнер №1 – Європа – поступово втрапить для США інтерес унаслідок демографічного фактора: у 2050 р. частка населення країн ЄС, за прогнозами, становитиме 7,5% світового показника.

Структура світового на-родонаселення неухильно вестиме від євроцентристського світу. Частка Китаю у світовому ВВП до 2050 р. сягне 25%. Вона буде приблизно рівна частці США і у два рази перевищить частку Європи. Внутрішні демографічні фактори та зовнішні глобальні зрушення сприятимуть тому, що Сполучені Штати будуть приділяти все менше уваги своїм традиційним партнерам у Європі. «Стрімка демографічна маргіналізація Європи та зменшення її соціально-економічної і політичної ваги буде означати, що вона більше не є центром світової політики і не перебуває у фокусі уваги політичної еліти Північної Америки» [2].

Зазначений контекст певною мірою бере до уваги показники Д. Стінгера, запропоновані в 1963 р. для прогнозування національних можливостей на довготривалу перспективу (демографічний фактор) і коротко-, середньострокову (військова міць, кількість особового складу армії, рівень виробництва тощо). На перший план виходить чинник здатності країни до військової мобілізації, що був названий серед ключових складових національної сили держави К. Кнорром ще в 50-х роках минулого століття. Наразі ця складова є вагомою в ході формування перспективних планів США; дієвим аргументом стає недоцільність страте-

гічного партнерства Сполучених Штатів із Європою внаслідок поступової втрати останньою здатності швидко мобілізувати військові сили через той же демографічний фактор.

Для підтримання статусу наддержави США повинні проводити політику руху. Складові формули руху можуть бути різними, однак обраний Сполученими Штатами Східний вектор передбачає традиційні методи для досягнення мети. Зб. Бжезінський концентрує увагу на ірраціональності ведення нелегітимної політики, хоча й не виключає її: «міжнародна легітимність є важливим джерелом державної «м'якої сили». Сила, яка виглядає нелегітимною, є по суті слабшою, тому що її використання вимагає більшого докладання сили для досягнення бажаного результату. Втрата м'якої сили таким чином призводить до «твердої сили» [3, Р. 147]. В «Іміджі народів та міжнародний публік рилейшнз» М. Кунчик доводить, що в епоху медіа-дипломатії, половину моці держави створює її імідж, мистецтво управляти (statecraft) може бути мистецтвом режисування (stagecraft). Таким чином, події «диких карт» можна зрежисувати на кшталт фокусу, коли глядачі перебувають у невіданні, і лише ілюзіоніст знає секрет. Наприклад, можливе використання аналога фокуса в більярдній грі американця Ч. Петерсона: кулі стають парами впритул, а після удару роздвоюються. Биток, відштовхнувшись від кулі №2, посилає кулю №1 у середину. Від удару по кулі №2, куля №3 потрапляє в першу пару куль і викликає ланцюгову ре-

акцію: усі пари розпадаються та розчищають шлях для кулі №1, яка безперешкодно скочується в лузу. Механізм роботи більярдного трюку вказує на можливість інсценування непередбаченої події, за якою виграш отримує одна-єдина потуга.

У книзі У. Бека «Влада і контрвлада у добу глобалізації: Нова світова політична економія» знаходимо цікаву інформацію щодо наявності «епістемологічних тіней, що відкидаються в майбутнє», які постійно знаходять відлуння в нових ситуаціях дії та протидії. Таким чином, виникає можливість створення необ'єктивних наукових прогнозів для імпліцитного направлення об'єктів до спрогнозованого майбутнього.

На цьому етапі дослідження логічно розглянути найбільш відомі прогнози. Зупинимося на праці С. Гантінгтона «Зіткнення цивілізацій». Позначимо тезу про зіткнення західної цивілізації з мусульманською як p , а її антитезу – p' . Для антитези сформулюємо твердження: до публікації праці С. Гантінгтона «Зіткнення цивілізацій» існувала дуже низька ймовірність зіткнення західної цивілізації з мусульманською. З антитези дедукується наслідок q щодо неможливості реалізації гантінгтонської концепції в разі, якби вона була виражена мусульманськими

гтона не міг бути сформульований у такій завершній формі мусульманами, яку ми знаходимо в американського науковця.

Концепція мала мізерні шанси для реалізації внаслідок відсутності реклами. Існує безліч довершених ідей, які залишаються непоміченими через неможливість донести їх до широких мас. Процесу виведення наслідку q' ставиться у відповідність істинна імплікація $p' \rightarrow q'$, з чого слідує, що антитеза має докази істини, а теза p – хибності.

Процес переходу від ентропії до детермінації майбутнього можна зобразити схематично у вигляді кола (див. рис. 3-а), де J – ентропія, D – детермінація майбутнього. Повної детермінації прогнозування майбутнього досягають лише одиниці з науковців; найчастіше прогнози зависають у певній відповідності стохастичності та детермінації, тобто знаходяться десь між J та D – точки F, W .

Однак F і W можна зобразити таким чином, що їхня проекція стане реальністю в майбутньому: точки F' і W' (див. рис. 3-б).

Після широкої реклами книги С. Гантінгтона «Зіткнення цивілізацій» постає висока ймовірність розвитку подій за вказаним сценарієм. Якщо мусульманам було б важко дійти спільної думки, то Гантінгтон, будучи нейтральною стороною і авто-

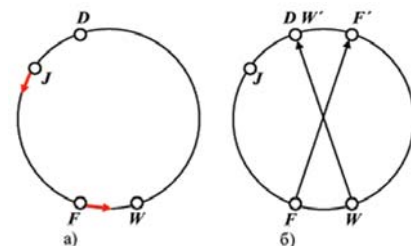

Рисунок 3

ритетним ученим найрозвиненішої країни, вселяє мусульманам упевненість у можливості розвитку такого сценарію і, таким чином, може підштовхнути до вказаного прогнозу.

Лауреат Нобелівської премії Шеллінг у книзі «Стратегія конфлікту» писав: «те, що головним чином сприймається як невідворотне, не є кінцевим результатом, а лише очікуванням цього результату, котре й робить результат невідворотним».

Можливо, американці не вкладали в розрекламований продукт бомбу вповільненої дії. Однак окремі кроки західної цивілізації справді здаються тими дровами, які підкидають у вогнище міжцивілізаційного протистояння (карикатури на пророка Мухаммеда, спалення Корану, фільм «Ненависть мусульман» тощо). Якщо ж цей сценарій є стратегією, націленою на режисування майбутнього, то варто з'ясувати мотиви. Для США однією з головних цілей є збереження світової гегемонії. Оскільки для підтримання статусу наддержави необхідна політика руху, про що говорив ще Бонапарт – «моя армія складена так, що один рух підтримує її» – то рух можна розглядати як двигун. «Демон Максвелла» є моделлю вічного двигуна, що працює завдяки різниці швидкості молекул за умов забезпечення різної температури полярних половинок посудини. Отож, взірцем постійного глобального верховенства певної країни може бути «Демон Максвелла». Хоча його ідея є ірраціональною: на отримання інформації про швидкість підлітаючих молекул витрача-

ється багато енергії. Однак, задля забезпечення постійного руху наддержави може створити аналог «дестабілізаційної змії», яка сама себе підтримує на основі ефективної циклічної системи з дублюючими альтернативними циклами про всяк випадок. Найважливішим завданням є створення саме самопідтримувальної системи, щоб звести до мінімуму фінансові та енергетичні витрати ззовні на її існування. Імовірність того, що відбудеться необхідна дестабілізуюча ситуація в певний час і в певному місці є дуже низькою, однак за умов створення постійного ланцюга за Ейгеном можлива ситуація, коли ідея стане грандіозним підсилювачем малоімовірних подій, і вірогідність відтворення такої кільцевої структури в багато разів підвищиться у визначений термін. У цьому розрізі, в ліпленні майбутнього, може бути задіяний зворотний зв'язок – ефект снігової кулі (snowball effect) – коли одна складова породжує іншу, як це відбувається, коли співак підходить із мікрофоном дуже близько до колонки, а зворотний зв'язок повертає підсилений звук із колонки знову в мікрофон. І так по наростаючій, поки фоновий шум не перетвориться у вереск, що зрештою призведе до знищення аудіосистеми.

Методологія ВПК США «PATTERN» із застосуванням чітко узгоджених між собою моделей – «дерева-піраміди цілей» (за рівнем важливості їх виконання протягом певного терміну) та «дерева-піраміди відповідальності» (з урегульованим механізмом реалізації кожної цілі на певний час) – наочно демонструє,

яким чином можна досягти головної мети у визначений термін. Для підтримки гегемонії методом «дестабілізаційної змії» простір і час розраховують так, щоб завжди була наявна територія для руху. Для цього вісі t (час) і y (простір) розбивають у такий спосіб, щоб кожен часовий період чітко фіксував місце дислокації.

Для функціонування «дестабілізаційної змії» потрібно перетворити просторово-однорідний стан у нестійкий і забезпечити можливості утворення нових структур, у яких передбачено налагодження специфічних стабілізаційних процесів – далеких від рівноваги – із заданням діапазону, у середині якого змінюються концепції. Нобелівський лауреат І. Пригожин назвав упорядкованість, що виникла у відкритих нелінійних системах, далеких від рівноваги, дисипативними структурами. Отож, при виборі методу «дестабілізаційної змії» гегемон повинен забезпечити на певних територіях внутрішні розборки за владу, ідеологію тощо, аби енергія певного народу чи країни, застрягнувши у внутрішніх проблемах, не вилілася на зовнішні виклики. Адже відомо, якщо в державі неспокій, уся агресія виплескується, не залишаючи місця для зовнішніх атак чи консолідацій. До речі, доки триватимуть «арабські весни» на Близькому Сході, підтримуватиметься дисипативний стан, доти буде відсутня передумова об'єднання ісламських країн мирним шляхом і, відповідно, відсунуватиметься зіткнення західної та східної цивілізації до потріб-

ного часу. Наразі, за умов режисування, будь-яка країна може потрапити в дисипативний стан, оскільки її громадяни не підготовлені до протидій (не володіють необхідною інформацією). Напевне, тому, що існує ризик ірраціонального використання людством наукового багажу. Варіацією може бути вислів: «Ми зустріли ворога, і цей ворог – ми». Щодо дисипативних держав, то до них можливе застосування принципу «вузького горла» або лімітуючого процесу завдяки елементу (механізму, взаємозв'язку), який за даних умов обмежує можливості певних міжнародних гравців (так зване вузьке горло), а дії гегемона стають у цей час легітимними та необхідними.

Моделлю «дестабілізаційної змії» може бути математична конструкція (див. рис. 4), де всі прості числа виявилися на одній і тій же діагональній лінії, що може бути наочним проектуванням майбутнього через створення в системі процесів, далеких від рівноваги із заданим діапазоном. Образно це можна порівняти зі створенням об'їзної дороги, вказівники якої повинні привести до заданої точки. Можливо, водій відмовився б від заготовленого маршруту, однак він не бачить кінцевого пункту прибуття, оскільки їде об'їзною дорогою.

Для реалізації проміжних цілей наразі існує цілий арсенал стратегій і тактик. Наприклад, флешмоби (миттєвий натоп), коли індивіди сприймають

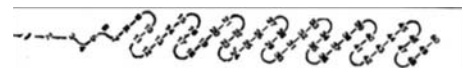

Рисунок 4

цей процес як невинну гру-розвагу з можливістю консолідації. Молоде покоління, яке виросло на продуктах кіноіндустрії, таких, наприклад, як «Діти-шпигуни», вже підготовлене до подібних акцій, тому в наговві може стати актором зрежисованого сценарію, не відаючи кінцевого результату.

Незважаючи на те, що категорія випадковості може внести серйозні корективи, усе-таки «майбутнє творимо; воно залежить від докладених зусиль», – стверджується в базовому принципі прогнозування методу «Форсайт». Епіцентр подій розрахувати нескладно. Оскільки Європа намагалася попередити демографічну проблему за рахунок емігрантів, серед яких левову частку становлять мусульмани, то саме в Європі найвірогідніше чекати практичного втілення ідеї зіткнення цивілізацій.

Пріоритетний вектор руху Вашингтона в АТР повинен поступово замінити старих стратегічних партнерів, змістивши центр у напрямку від Європи. Тож, існує ймовірність того, що територія Європи буде полігоном руху для гегемона. Немає впевненості в тому, що Сполучені Штати стануть на сторону європейців. Можливе повторення сценарію в Косово, коли світова спільнота зайняла позицію захисту бездоленого безправного мусульманського народу. Якщо розглядати цей сценарій з точки зору необхідності підтримання гегемонії, то саме так і повинно відбуватися, оскільки довголіття макросистеми є результатом змінюваності системи мікрорівня.

Виходячи з теорії ентро-

пії, визначення ймовірної ролі Європи в системі міжнародних відносин надає більше шансів для окреслення тенденцій розвитку Китаю. За такого розвитку США є беззаперечним лідером; Європа виходить із когорти головних акторів міжнародної арени, тому не може бути серйозним союзником КНР. Піднебесна буде або в тандемі зі США чи іншою новою потугою, або на коні, або китайська міць буде повалена.

Наразі Сполученим Штатам не вигідно знищувати Китай. Занадто багато переваг вони мають від співробітництва з останнім. Фінансовий сектор США повністю підтримується Китаєм. Тому можлива взаємозалежність за аналогією відносин мурашкотоводів, коли мурахи не лише «доють» тлю, а й охороняють її, піклуються про неї під час дощу, холоду тощо. Американський політолог та ідеолог неоконсерваторів Р. Каган зазначає: «Китайці більше люблять американський ринок, аніж вони ненавидять американську гегемонію».

Однак зиск для США від співробітництва з КНР може стати невинуватим через зростання сил Китаю, який становитиме реальну загрозу гегемону. З огляду на прогнози аналітиків це може відбутися навіть у коротко- та середньостроковій перспективі. За таких обставин, Сполучені Штати повинні мати підтримку, і без Європи їм не обійтись. Тому цілком можливо, що нестабільності в Європі буде передувати нестабільність у КНР. Дж. Фрідман прогнозує, що це відбудеться вже у 2020 р.: «Дуже реальне майбутнє для Китаю у

2020 році – це старий кошмар: країна розділена між конкуруючими регіональними лідерами, іноземні сили отримують переваги з ситуації, що створилася в регіонах, де вони можуть встановлювати економічні правила відповідно до їх зиску, центральна влада намагається тримати все це разом, але зазнає поразки».

Однак навіть за умов розпаду КНР, китайці будуть потужною силою, що матиме вплив на управління в глобальному вимірі. Унаслідок глобалізаційних процесів кордони розмиваються, інститут держави поступово трансформується в якісно нову структуру з акцентом на космополітизм, а людство стає однотипним. Однак за цих умов китайці зберігають свою ідентичність, вони не розчиняються за межами КНР, а сполучаються одне з одним. У політиці Піднебесної починають проявлятися історично апробовані основні три складові «національного успіху»: по-перше, діяльність у фінансовій сфері; по-друге, розсіяння по світу, що надає можливість бути в різних точках планети (обов'язкова умова для утримання статусу наддержави); по-третє, здатність сполучатися між собою незважаючи на кордони. Хуацяо розселяються світом, не розчиняючись, утворюючи держави в державі. Цьому сприяє також державна політика КНР щодо переселення своїх громадян на територію інших країн для роботи на китайських підприємствах. Таким чином, існують деякі передумови для отримання Піднебесною статусу наддержави, для чого необхідним є досягнення

такого політичного авторитету та економічних можливостей, щоб ці складові впливали одночасно на міжнародне співтовариство в будь-якому куточку земної кулі. Парадокс у тому, що китайці можуть отримати всі привілеї наддержави навіть не маючи держави (якщо, наприклад, справдяться прогнози Фрідмана про розпад КНР). Диктат «правил гри був і лишається революційним привілеєм капіталу» [4, С. 41], навіть не країни. А за еволюційних перетворень у бік космополітизму, коли національні держави поступово втрачають вплив, згуртованість численних китайців, незважаючи на їхні політичні, ідеологічні та локальні відмінності, стає виграншою для кожного з них і, відповідно, програшною для всіх інших, роз'єднаних індивідуалізмом. Космополітизм відчиняє двері перед непідготовленим до нього світом. За цих умов події диких карт можуть надовго відкинути людство назад, у «нове середньовіччя», щоб, набивши гуді, Homo sapiens кінець кінцем вийшов на оптимальний виток еволюційного виграшу.

Уявіть на мить нашу планету без сили земного тяжіння: стикаються предмети, з іскрами розбиваючись; уламки розлітаються, щоб буревієм розтрощити нові, що трапилися на шляху. І лише якась невидима сила в змозі приклеїти все оточуюче і нас до Землі, перетворивши хаос на порядок. Аналогічний своєрідний клей намагаються винайти сучасні будівничі системи міжнародних відносин, бо без нього людство ризикує потрапити в нове середньовіччя

або взагалі самознищитися. Що ж зможе об'єднати людей? Виявляється, проблеми. Спільне горе – згуртовує. Отож тенденції формування міжнародної політики спрямовані в русло проблем. Навіть якби вони були відсутні – їх потрібно було б створити. Необхідністю є наявність ворога, адже це дає змогу всім іншим консолідувати і, таким чином, утримувати стан миру на лівій частині світу. Дещо подібне було, наприклад, в історії євреїв, коли вони всі провини громади поклали на козла, якого виганяли з поселення, тому ж бо така тварина і стала називатися «цапом відбувайлом». Наразі формування міжнародного порядку характеризується тенденцією щодо генерації об'єднуючого людство «клею», яким виступає той же цап, боротьба з яким допоможе дружбі всіх інших. Однак, за цієї політики не оминуть невтішної рокировки, коли ті, хто сьогодні «в команді» – завтра можуть стати «відбувайлами». Адже такої жертви вимагає всезагальне благо. Для нового ж обранця на роль цапа настануть справжні події «диких карт». Уже зараз можемо вловити сигнали, що свідчать про неминучість такого майбуття. Як не треба мати розуму аж понад голову, щоб передбачити ожеледь із настанням морозу після відлиги, так не потрібно бути пророком, щоб за наявності сучасного генеруючого політику механізму вказати на те, що він породить. Як кажуть у народі, сова не введе сокола. Нинішні міжнародні стратеги продовжують блукати лабіринтом, не еволюціонуючи в бік гуманності, а лише – в

бік економії та витрати. Однак, досягнуте вони сприймають як вершину свого мистецтва, втрачаючи унікальний час великих можливостей, які можуть перейти в точку неповернення. І тоді вже запізно буде застосовувати альтернативний «клей» для консолідації людства, який покликаний склеювати суспільство навколо ідеї здорового способу життя, а не навколо боротьби зі створеною хворобою.

Почесний професор міжнародних відносин у Американському університеті Дж. Гольдштейн у книзі «Перемога у війні на війні: Падіння збройних конфліктів в усьому світі» досліджує тенденцію до зниження кількості воєн: після Другої світової війни практично не змінилися кордони за допомогою сили; національні армії нині не борються між собою – усі поточні війни є цивільними; миротворчі операції ООН ефективно врегулюють конфлікти; 2010 рік зафіксував найнижчий показник смертності від воєн відносно інших років. Однак, це не означає, що проблема девальгується. Оскільки людська агресія нікуди не поділася, вона, як і вулкан, час від часу потребує виверження, то наразі стає можливим за допомогою певних стратегій і тактик активізувати цю потужну силу ненадійної держави всередині неї ж, а не чекати, поки ворог набере моці та піде війною. Тобто, нині сильна країна не ставить за мету захоплення чужої території силоміць, як це було споконвіку, вона швидше вберігає себе від можливого ворога. Проте виникає слушне запитання: хто є ворогом? Перед людством постає не-

безпека потрапляння в нове середньовіччя з гонитвою за відьмами, коли вже не окрема людина, а цілий народ може стати без вини винним.

Міжнародна політика сьогодення характеризується широким упровадженням методу апроксимації, тобто спрощенням важкозрозумілого, запутаного, витратного в бік мінімальності. Це дало можливість, наприклад, західній культурі стати зрозумілою, своєю в різних країнах і для різних верств населення і, таким чином, реалізувати об'єднуючу та корегуючу світову громадськість функції. Однак, застосування методу апроксимації в культурі – ніщо, у порівнянні з його впровадженням у військовій галузі, де ведення новітніх змагань приголомшує технологічною схожістю зі славнозвісним вічним двигуном, що працює за рахунок самого себе. З переходом воєн на якісно новий рівень відповідає необхідність витрат:

- на утримання військовослужбовців (зарплата, пенсійне забезпечення; обмундирування, житло, харчування тощо);

- на ВПК.

Армія, зброя для гіпотетичної країни А втрачають традиційну функцію, оскільки за нових умов ведення війни виникає можливість застосувати стратегію «дестабілізаційної змії» у ворожій країні В, де її ж населення виконає функцію і зброї, і солдат держави А. Якщо раніше майстерністю вважалося загібання жару чужими руками, то нині можна дестабілізувати ситуацію у ворожій країні руками її ж громадян. До того ж не потрібно їм виплачувати

зарплату і пенсію, оскільки це проблема обезсиленої держави В чи новоутворених С і Р.

Отож, сучасні можливості інформаційно-психологічних війн дозволяють створити події «диких карт» в окремо взятих країнах. Наявність потужної КСД не гарантує стабільності в державі без уміння протидіяти хаосу на ендогенному рівні. Як у пісочному годиннику ціла гірка піщин провалюється через малий отвір, так і потужна КСД може піти в таргари. Що ж в державі може стати аналогом отвору пісочного годинника? Емоції громадян, якими можна управляти. При цьому Homo sapiens перетворюється навіть не на маріонетку, котра діє за вказівками ляльководи, а гірше – на тугодума, що рубає гілку, на якій сидить. Як так могло трапитися, щоб людина діяла собі ж на шкоду? Та ще Парето зазначав, що хоча раціональна сторона людських вчинків здається важливішою, однак інстинкти є явищем стійкішим і тому – основним.

Список використаних джерел

1. Mendonca S., Pina e Cunha M., Kaivo-oja J., Ruff F. *Wild cards, weak signals and organisational improvisation.* – *Futures.* – №2. – 2004. – P. 201–218.

2. Simon J. *NATO's uncertain future is demography destiny?* // *Strategic Forum: Institute for National Strategic Studies National Defense University.* – 2008. – № 236. – P.1-8.

3. Brzezinski Zb. *Second Chance: Three Presidents and the Crisis of American Superpower.* – *New York: Basic Books, 2007.* – 234 p.

4. Бек У. *Влада і контрвлада у добу глобалізації: Нова світова політична економія.* – *К.: Ніка-Центр, 2011.* – 408 с.

(Завершення в наступному номері «3.С.»)